

Schiller bij Christiaan Gottfried Körner.

Schiller en Körner!
Twee groote mannen samen in Gods heerlijke natuur, genietend niet alleen van de schoone schepping rondom hen, maar bovenal van de buitengewone gaven, welke God aan sommige van Zijn menschenkinderen wil schenken, waardoor de geschapene zelf weer wordt tot een scheppend kunstenaar.

En als „dritte im Bunde," Körners jonge vrouw, blijkens haar gelaatsuitdrukking niet minder dan haar man geboeid en verrukt door hetgeen de groote dichter hun van zijn werken hooren laat.

Een tafereel voorzeker, zoowel 't penseel van den schilder als onze aandacht waardig.

Schiller en Körner!

Twee namen, die ook bij ons een goeden klank hebben, al verbindt men aan den naam Körner wellicht allereerst de gedachte aan den zoon, Theodor, de dichter van „Leier und Schwert," waarin ook het bekende „Gebet vor der Schlacht."

Toch is het niet alleen als gastheer van Schiller, dat de oudere Körner onze aandacht waard is.

Christiaan Gottfried werd geboren te Leipzig, den 2^{en} Juli 1756. Hij studeerde aldaar en te Göttingen in de rechten en vestigde zich in zijn geboorteplaats als privaatscholar. In 1783 ging hij als consistoriaal-raad naar Dresden, werd in 1793 lid van het hoogste hof van Appèl en in 1798 geheim referendaris. In 1811 werd hij weer aan het Hof van Appèl geplaatst. Hij was met groote geestdrift voor kunst en wetenschap beziel. Niet alleen onderhield hij briefwisseling met Schiller en Goethe, maar zijn huis was ook gedurende een reeks van jaren het vereenigingspunt van ontwikkelde en beschaafde mannen.

Körner was één van degenen, die Schiller bij diens komst in Leipzig vriendelijk ontving.

De groote dichter had toen reeds niet alleen veel wederwaardigheden, maar ook velerlei onaangenaamheden ondervonden.

Hij had zijn opleiding ontvangen aan de Karlschool, door hertog Karl von Wurtemberg nabij zijn buitenverblijf „Solitude" gesticht.

Het verblijf aldaar was voor Schiller zeer gunstig, wat aangaat zijn algemeene ontwikkeling.

Met den militairen geest, die aan genoemde inrichting heerschte, kon hij zich echter moeilijk vereenigen. De neiging tot dichtkunst, die in hem sluimerde, werd reeds toentertijd aangekweekt door de lezing van Klopstocks „Messias." Later werd de Karlschool verplaatst naar Stuttgart, waar Schiller de studie der rechtsgeleerdheid verwisselde met die der geneeskunde. Reeds in die jaren hield Schiller zich bezig met dichten. Hij maakte o.a. een aanvang met „Die Räuber." Het valt een dichter echter moeilijk, zich te moeten geven aan op zichzelf hoogst nuttige, maar toch alledaagsche dingen, als zijn gedachten zich met gansch iets anders bezighouden. In de wereld der fantasie, waarin Schiller zoo gaarne verkeerde, was voor geneeskundige problemen geen plaats. Schiller verlangde dan ook vurig om vrij te worden. Dit gelukte hem echter eerst in 1780, en dan nog maar ten deele. Hij werd geplaatst als officier bij het regiment grenadiers. Blijkbaar hield hij toen toch tijd genoeg over om te dichten, want — twee jaar later werd „Die Räuber" met veel succes opgevoerd. We kunnen ons voorstellen, hoe Schiller zich van toen af met nog meer hartstocht aan zijn geliefde dichtkunst wijdde. Een tweede opvoering van „Die Räuber" werd door Schiller zelf bijgewoond. De hertog kwam hier achter, en deze, blijkbaar niet zeer kunstlievend, en wel verre er van daan in Schiller het ontluikend genie te vermoeden, verbood den dichter kortweg het schrijven!

Maar wie werkelijk dichter geboren is, wordt nooit prozamen- sch.

Schiller ontvluchtte den dwang en begaf zich naar Mannheim. Een nieuw stuk van hem, „Fiëasco," waarop hij zijn hoop gevestigd had, werd echter niet aangenomen. Wellicht had na deze teleurstelling Mannheim niet veel aantrekkelijks meer voor Schiller. In ieder geval gevoelde hij er zich ook niet veilig genoeg. Hij reisde verder, en vertoefde in Oggersheim zeven weken in een zeer armoedige herberg, waar hij zijn „Fiëasco" nogmaals omwerkte. Echter tevergeefs — het stuk werd weer afgekeurd.

Als wij den naam Schiller lezen, denken wij onwillekeurig aan roem, aan lauweren. Maar ook aan dezen grootten man is het treden tusschen de doornen niet bespaard gebleven. Toch kwam er spoedig een kentering. In 1784 werd „Kabale und Liebe" in hetzelfde Mannheim, waar de dichter zich nu opnieuw gevestigd had, zeer toegejuicht. Vol moed begon Schiller aan een nieuw werk „Don Carlos," waarvan hij gedichten voorlas aan hertog Karl August von Weimar, die hem benoemde tot Saksisch Hofraad.

Aan de onaangenaamheden was echter nog niet voorgoed een eind, en daar „Don Carlos" ook door andere omstandigheden niet erg opschoot, besloot Schiller weer te verhuizen. Hij ging naar Leipzig, en onder de jeugdige vereerders, die hem daar met open armen ontvingen, was ook, gelijk we reeds zeiden, Christiaan Gottfried Körner. Zoover ging Körners vereering voor Schiller, dat hij den dichter met zich noodde naar Loschwitz bij Dresden, toen hij zelf met zijn jonge vrouw daarheen vertrok.

Schiller en Körner!

Ziedaar de dichter, zijn verzen reciteerend voor Körner en zijn gade. Ziedaar Körner, vol aandacht luisterend naar...

Ja, wat is het, dat Schiller laat hooren?

Wellicht zijn gedicht „An die Freude," dat hij te Loschwitz vervaardigde?

Het bruisende:

„Wem der grosze Wurf gelungen,
Eines Freundes Freund zu sein,
Wer ein holdes Weib errungen,
Mische seinen Jubel ein!
Ja — wer auch nur eine Seele
Sein nennt auf dem Erdenrund! —

waarop dan volgen deze twee, den ongelukkige uitsluitende, regels:

„Und wer's nie gekönn't, der stehle
Weinend sich aus diesem Bund?" *)

Aan de gelaatsuitdrukking van de toehoorders zouden we eerder zeggen, dat het een gedeelte uit „Don Carlos" is. Misschien de roerende klacht van den kroonprins:

— — — Ich habe niemand — niemand, —
Auf dieser grossen weiten Erde niemand,
Soweit das Scepter meines Vater reicht,
Soweit die Schifffahrt unsre Flaggen sendet,
Ist keine Stelle, keine, keine, wo
Ich meiner Thränen mich entlasten darf.

We nemen slechts enkele regels over. Het gedicht vult een gansch boekdeel en een korte samenvatting zou te weinig van de schoonheid doen raden.

Wie het Duitsch machtig is, leze zelf. Want al mogen wij het betreuren, dat er in Schillers werken meer sprake is van het noodlot, en van de goden van den Olympus, dan van den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, — er is in zijn gedichten toch veel, dat wij dankbaar genieten mogen en kunnen.

Schillers lot noodzaakte hem in later jaren tot het verlaten van den wijnberg te Loschwitz, waar het zoo rustig werken was.

*) Hij, aan wien dit groote gelukt is, dat hij de vriend van een vriend mag zijn; of wie een aanvallige vrouw verkregen heeft, menge mede zijn jubel onder de onze. Ja, wie slechts één ziel op 't wereldronde de zijne noemt! — Maar wie dit niet heeft kunnen verkrijgen, sluipe weenend weg uit ons verbond.

Dat het geen verkoeling van vriendschap was, die hem deed heengaan, bewijst voldoende het feit, dat de dichter en zijn gastheer voortdurend met elkaar in correspondentie bleven. Hun wederzijdsche briefwisseling, later uitgegeven, omvat niet minder dan vier deelen.

Ook was het Körner, die na den dood van Schiller een volledige uitgave van diens werken bezorgde.

J. M. WESTERBRINK-WIRTZ.

JEAN JACQUES ROUSSEAU.

II. (SLOT.)

De man van het „Contrat Social.” Zóó kent hem ieder, die ook maar een weinig op de hoogte is van wat ik zou kunnen noemen de wijsbegeerte der politiek.

Men onderscheidt *belangen* en *beginzelen*.

Vaak nu draait de politiek van den dag schier uitsluitend om allerlei „belangen;” zij ontardt dan in een laag-bij-den-grondschen „belangenstrijd,” waarbij 't de vraag is, wie 't slimst kan ageeren, om voor een bepaalde groep of partij 't meest weg te grissen.

Toch is en blijft de politiek ten slotte door „beginzelen” bepaald, en ziet men telkens de verschillende groepen, die wat *beginzelen* betreft elkaar het náást staan, hoe ook door strijdige *belangen* voor een tijd uiteengeworpen, tóch weer naast elkander, wanneer de groote levensvragen der menschheid aan de orde komen.

Rousseau nu wordt, met recht, genoemd de „vader der Revolutie.”

E. Renan getuigt van hem: „Rousseau heeft aan de Fransche Revolutie haar eigenaardig karakter gegeven.”

Revolutieman van-de-daad was hij *niet*. Gestorven ook al, lang vóór de Revolutie metterdaad uitbrak. Maar hij, de wijsgeer, legde het fundament, waarop wie na hem kwamen het gebouw der Revolutie hebben opgetrokken. Hij zette het stelsel in elkaar. Hij ontwierp het patroon, dat zijn volgelingen maar op 't stramien van hun tijd hadden na te borduren. Hij dacht uit het „Contrat Social” oftewel het „maatschappelijk verdrag.”

Wat verstond Rousseau daardoor?

Hij, als filosoof, de menschheid tot voorwerp van beschouwing nemende, moest wel getroffen worden door het feit, dat de samenleving, de maatschappij, door vaste wetten wordt beheerscht, ordelijk ineengevoegd is; dat daar is een „maatschappelijke orde.”

Nu stelt hij zich de vraag: Hoe is die orde ontstaan?

Ons antwoord daarop luidt: Door het voorzienig bestel des Heeren, dat over alles gaat, met name ook over huwelijk, geboorte, historie, enz., waardoor de menschheid zich in gezinnen, familiën en geslachten heeft ontplooid en daardoor vanzelf in onderling verband uitgroeide, gezag kende en zoo deze „maatschappelijke orde” genoot.

Neen, zegt Rousseau, dat kán niet.

Hij schakelt de Goddelijke Voorzienigheid uit en zoekt een andere oplossing.

In de *openbaring* vindt hij die niet. Dus moet ze steunen op *redeneering*. En gegrond zijn op een *hypothese*.

„De maatschappelijke orde kan niet uit zichzelf ontstaan zijn,” zegt hij, „*dus* is zij gegrond op onderlinge overeenkomst.”

En hij stelt het zich zóó voor: In overouden tijd bestond deze orde *niet*. De menschen leefden los naast elkander voort. Zooals de koeien op het weideveld. Toen zagen zij, dat dit hun belangen schaadde. Dat ze voortdurend noodeloos met elkander in conflict kwamen.

Om dat kwaad te keeren, sloten ze met elkander een overeenkomst, waarbij ze zich vrijwillig aan een bepaalde

maatschappelijke orde bonden, om daardoor zekerheid te krijgen voor zichzelf en hun gezinnen, dat ze zich vrij en onder de bescherming van deze orde verder zouden kunnen ontwikkelen.

Die overeenkomst nu noemt Rousseau het „Contrat Social” of „maatschappelijk verdrag,” en daaruit is de Staatsleer der Revolutie bij logische gevolgtrekking afgeleid.

Rousseau zelf, in zijn boek, trekt reeds de voornaamste conclusiën.

Uit de theorie van het „Contrat Social” volgt in de eerste plaats, dat de wet niet rust op de ordinantiën *Gods*, maar op den wil des *volks*. „Het volk, aan de wet onderworpen, is tevens de hoogste wetgever,” zegt Rousseau. Immers, als de maatschappij is ontstaan door een onderling verdrag, dan hebben de contractanten en comparanten ook met elkaar de voorwaarden vast te stellen, waarop dat maatschappelijk samenleven zal gegrond zijn.

„De algemeene volkswil is altijd recht,” leidt Rousseau voort uit zijn grondstelling af.

Natuurlijk. In zijn stelsel kan dat niet anders. Van de beschikking, die de leden der maatschappij nemen, is geen hooger beroep mogelijk. Dat is vanzelf een eind-beslissing.

Een volgende conclusie is, dat de enkele burger van den Staat geen enkel recht voor zichzelf behoudt. Rousseau, m. a. w. komt in zijn „Contrat Social” 't eerst voor den dag met de leer van den „Almachtigen Staat,” of liever om zelfs den *schijn* van profanie te mijden, den „alles mógenden Staat.”

„Het *wezen* van het „maatschappelijk verdrag,” zegt hij, „bestaat daarin, dat *elk* burger *al* zijn rechten overdraagt aan den Staat.”

Er kan dus, om maar iets te noemen, géén sprake zijn van een bepaald *ouder-recht*. De ouders kunnen volgens Rousseau geen rechten laten gelden op hun kinderen, dan in zoverre de „gemeenschap” hun dit veroorlooft. Het ouderlijk gezag vloeit dan ook niet voort uit God, maar wordt slechts erkend, voor zoverre de Staat dit toestaat. Rousseau liet op dit gebied geen onzeker geluid hooren: „Gelijk de natuur den mensch een onbeperkte macht geeft over al zijn leden, zoo geeft het maatschappelijk verdrag den Staat een onbeperkte macht over al zijn burgers.”

Duidelijker kán het wel niet.

God, de Almachtige, de Schepper en Onderhouder van al hetgeen bestaat, wordt onder en bij dit alles volkomen uitgeschakeld. Met Hem wordt in 't minst niet gerekend. Zijn wetten en inzettingen gelden slechts, indien en voor zoverre de „meerderheid” in de maatschappij ze aanneemt en van kracht verklaart.

Het is wel degelijk „de” Revolutie. God de Heere, als Koning, onttroond. En de mensch in top van eer gesteld. De mensch, zichzelf ten rechter, ten wetgever, ten koning, en dan zóó, dat elke minderheid aan de brutaalste tyrannie der meerderheid, zonder verweer, is overgeleverd. Wel mocht Rousseau de geestelijke vader der Fransche Revolutie heeten.

Op paedagogisch gebied is hij niet minder bekend geworden. En wel met name door zijn „*Emile*,” een boek, dat enerzijds een storm van verontwaardiging opwekte en anderzijds een golf van geestdrift stijgen deed.

Op last van den Raad van Genève werd het boek, naar oude zede, publiekelijk met vuur verbrand en de schrijver kon zich nauwelijks door een snelle vlucht van de gevangenschap redden. Maar anderzijds werd het vele jaren lang, door de aanhangers der „nieuwere richting” genoemd en geroemd als een heldere zonne, die den weg verlichtte en aanwees, waarlangs de opvoedkunde van den nieuwen tijd zich te bewegen had.

Erkend moet, dat de kunst van opvoeden in Rousseau's tijd niet hoog stond. 't Was vaak één brok onnatuur geworden. Carricatuur eener Christelijke opvoedingspraktijk. En in alle landen stonden de mannen op, die voelden, dat het zóó niet langer kon en mocht met de opvoeding van het kind. Dat er andere tuchtmiddelen waren dan plak en roê. Dat men ook rekening houden moest met